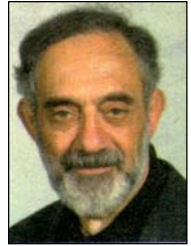

Ἡ νόσος τῆς θρησκείας καὶ ἡ ὀρθόδοξος θεραπεία της

ἽΟρθοδοξία καὶ Θρησκεία*

*Τοῦ π. Ἰωάννου Ρωμανίδου (†)
Ἐπὶ τῇ πενταετίᾳ ἀπὸ τῆς
κοιμήσεως αὐτοῦ, 1.11.2001*

ΤΟΝ τελευταῖο καιρὸ ἀρχισαν νὰ γράφωνται ἄρθρα γιὰ τὴν σχέσι τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ τὴν Θρησκεία. Καὶ εἶναι γεγονός, ὅτι μετὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες χαρακτηρίζεται καὶ ἡ Πίστις μας ὡς θρησκεία. Μὲ ποιάν ἔννοια ὁμως;

Ὁ Πλούταρχος ταυτίζει τὴν θρησκεία μὲ τὴν λατρεία. Λατρεία ἀσφαλῶς ἔχει καὶ ἡ Ὁρθοδοξία, ἀλλὰ δὲν εἶναι μιὰ ἀπλῆ «κοινωνία λατρείας». Εἶναι Ἐκκλησία - Σῶμα Χριστοῦ.

Στὴν Κ. Διαθήκη πουθενὰ δὲν χαρακτηρίζεται ἡ Ἐκκλησία ὡς Θρησκεία, ἀλλ' ὡς «ὁδὸς» (Πράξ. θ' 2), δρόμος δηλαδὴ καὶ τρόπος ζωῆς, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἔνωσι μὲ τὸν Χριστό, τὴν θέωσι. Τελικὰ «ὁδὸς» εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς (Ἰωάν. ιδ' 62).

Δὲν μπορεῖ, λοιπόν, ὁ Χριστιανισμὸς (Ὁρθοδοξία) νὰ χαρακτηρίζεται Θρησκεία; Ναί, ἀλλ' ὄχι ὅπως νοοῦν τὴν Θρησκεία τὰ διάφορα θρησκευόμενα τοῦ κόσμου, ἀκόμη καὶ τὰ λεγόμενα μονοθεϊστικά.

Πρίν, λοιπόν, φθάσουμε σὲ ἀνεπίτρεπτες διενέξεις γιὰ ἓνα (πατερικὰ) ἀνύπαρκτο θέμα, ἃς ἀκουσθῇ καὶ ἡ σχετικὴ διδασκαλία ἑνὸς ἀναντίρρητα μεγάλου Δογματολόγου μας, τοῦ π. Ἰωάννου Ρωμανίδη.

Ἀναδημοσιεύουμε τὰ κείμενά του ὡς εὐλαβὲς μνημόσυνο στὴν Μνήμη του (1 Νοεμβρίου 2001).

π. Γ. Μεταλληνός

Μέρος Α'¹

1. Ἡ Ὁρθοδοξία δὲν εἶναι θρησκεία

ΣΕ ΠΟΛΛΟΥΣ ἐπικρατεῖ ἡ ἀντίληψις, ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι μία ἀπὸ τὶς πολλὰς θρησκείες, ποὺ ἔχει σὰν κύρια μέριμνά της τὴν προετοιμασία τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν ζωὴ μετὰ θάνατον, νὰ ἐξασφαλίσῃ δηλαδὴ μία θέσι στὸν Παράδεισο γιὰ κάθε Ὁρθόδοξο Χριστιανό.

Ἔτσι θεωρεῖται, ὅτι τὸ Ὁρθόδοξο Δόγμα προσφέρει μία ἐπὶ πλέον ἐξασφάλισι, ἐπειδὴ εἶναι Ὁρθόδοξο καὶ ὅτι, ἂν κανεὶς δὲν πιστεῦν στὸ Ὁρθόδοξο Δόγμα, αὐτὸ εἶναι ἕνας ἐπὶ πλέον λόγος, γιὰ νὰ πάη στὴν Κόλασι ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἐκτὸς δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐνδεχομένως θὰ τὸν στείλουν ἐκεῖ τὰ προσωπικά του ἁμαρτήματα.

Ὅσοι Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ πιστεύουν ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἡ Ὁρθοδοξία αὐτοὶ ἔχουν συσχετίσει τὴν Ὁρθοδοξία ἀποκλειστικὰ μὲ τὴν μέλλουσα ζωή. Καὶ αὐτοὶ δὲν κάνουν καὶ πολλὰ πράγματα σ' αὐτὴν τὴν ζωή, ἀλλὰ περιμένουν νὰ πεθάνουν, γιὰ νὰ πᾶνε στὸν Παράδεισο, ἐπειδὴ, ὅταν ζοῦσαν, ἦσαν Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί!

Μία ἄλλη μερίδα Ὁρθόδοξων δραστηριοποιεῖται μέσα στὸν χώρο τῆς Ἐκκλησίας, ἐνδιαφερομένη ὄχι γιὰ τὴν ἄλλη ζωή, ἀλλὰ κυρίως γι' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωή. Δηλαδὴ γιὰ τὸ πῶς θὰ τοὺς βοηθήσῃ ἡ Ὁρθοδοξία νὰ ζήσουν καλὰ σ' αὐτὴν τὴν ζωή.

Τέτοιοι Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ προσεύχονται στὸν Θεό, βάζουν τοὺς Ἱερεῖς νὰ κάνουν προσευχές, κάνουν ἀγιασμούς, παρακλήσεις, εὐχέλαια κ.λπ., γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ ὁ Θεὸς νὰ περνᾶνε καλὰ σ' αὐτὴν τὴν ζωή, νὰ μὴ ἀρρωσταίνουν, νὰ ἀποκαθίστανται τὰ παιδιά τους, νὰ ἐξασφαλίζουν στὰ κορίτσια τους μία καλὴ προίκα καὶ ἕναν καλὸ γαμπρό, τὰ ἀγόρια τους νὰ βροῦν καλὰς κοπέλλες μὲ καλὴ προίκα γιὰ νὰ παντρευτοῦν, οἱ δουλειές τους νὰ πηγαίνουν καλὰ, ἀκόμη καὶ στὸ χρηματιστήριο ἢ ἡ βιομηχανία τους, κ.λπ. Ὅποτε βλέπομε, ὅτι αὐτοὶ οἱ Χριστιανοὶ δὲν διαφέρουν κατὰ πολὺ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τῶν ἄλλων θρησκειῶν, ποὺ κάνουν καὶ ἐκεῖνοι τὰ ἴδια περίπου πράγματα.

Δηλαδὴ, βλέπει κανεὶς ἀπὸ τὰ παραπάνω τὴν Ὁρθοδοξία νὰ ἔχη αὐτὰ τὰ δύο κοινὰ σημεῖα μὲ ὅλα τὰ ἄλλα θρησκεύματα:

Πρῶτον, τὸ νὰ προπαρασκευάζη τοὺς πιστοὺς γιὰ τὴν ζωὴ μετὰ θάνατον, ὥστε νὰ πᾶνε στὸν Παράδεισο, ὅπως ὁ καθένας τὸν φαντάζεται καὶ δεύτερον, τὸ νὰ φροντίζη, ὥστε οἱ Χριστιανοὶ νὰ μὴ περνοῦν θλίψεις, στενοχώριες, καταστροφές, ἀρρώστιες, πολέμους κλπ. σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴ, δηλαδὴ ὁ Θεὸς νὰ τὰ τακτοποιῇ ὅλα κατὰ τὶς ἀνάγκες ἢ τὶς ἐπιθυμίες τους. Ἔτσι γι' αὐτοὺς τοὺς δεύτερους, ἡ θρησκεία παίζει μεγάλο ρόλο σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ καὶ μάλιστα σ' αὐτὴν τὴν καθημερινή τους ζωὴ.

Κατὰ βάθος ὅμως ἀπ' ὅλους τοὺς παραπάνω Χριστιανοὺς ποιὸς ἐνδιαφέρεται ἂν ὑπάρχη ἢ δὲν ὑπάρχη Θεός; Ποιὸς τὸν ἀναζητᾷ; Γι' αὐτοὺς δὲν τίθεται θέμα ἂν ὑπάρχη Θεὸς ἢ ὄχι, ἐφ' ὅσον καλύτερα θὰ ἦταν νὰ ὑπῆρχε Θεός, γιὰ νὰ μπορούμε νὰ τὸν ἐπικαλούμεθα καὶ νὰ τοῦ ζητοῦμε νὰ ἱκανοποιῇ τὶς ἀνάγκες μας, ὥστε νὰ πηγαίνουν καλὰ οἱ δουλειές μας καὶ νὰ ἔχουμε κάποια εὐτυχία σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ.

Ὅποτε, βλέπομε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει μία ἰσχυρότατη τάση νὰ θέλῃ νὰ ὑπάρχη Θεός, νὰ πιστεῦν ὅτι ὑπάρχει Θεός, διότι εἶναι μία ἀνάγκη γιὰ τὸν ἄνθρωπο νὰ ὑπάρχη Θεός, γιὰ νὰ τοῦ ἐξασφαλίζη τὰ ὅσα εἶπαμε. Ἔ, καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι λοιπὸν μία ἀνάγκη γιὰ τὸν ἄνθρωπο τὸ νὰ ὑπάρχη Θεός, ἄρα Θεὸς ὑπάρχη!

Ἄν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε τὴν ἀνάγκη ἐνὸς Θεοῦ καὶ ἂν μπορούσε νὰ ἐξασφαλίσῃ αὐτάρκεια τῶν πρὸς τὸ ζῆν σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο, τότε δὲν ξέρει κανεὶς πόσοι ἄνθρωποι θὰ πίστευαν στὸν Θεό. Αὐτό, γίνεται, ἐν πολλοῖς καὶ στὴν Ἑλλάδα.

Ἔτσι, βλέπομε, πολλοὶ ἄνθρωποι, ἐνῶ πρὶν ἦσαν ἀδιάφοροι ὡς πρὸς τὴν θρησκεία, πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς τους νὰ θρησκευοῦν, μετὰ ἴσως ἀπὸ κάποιο γεγονός πού τοὺς ἐφόβισε. Διότι πλέον δὲν μπορούν νὰ ζήσουν χωρὶς νὰ ἐπικαλοῦνται νὰ τοὺς βοηθήσῃ κάποιος Θεός, ἀπὸ δεισιδαιμονικὴ δηλαδὴ πρόληψι. Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου βοηθᾷ στὸ νὰ θρησκευῆ ὁ ἄνθρωπος. Αὐτὸ δὲν ἰσχύει μόνο γιὰ τοὺς Ὁρθοδόξους Χριστιανούς, ἰσχύει γιὰ τοὺς πιστοὺς ὅλων τῶν θρησκειῶν. Παντοῦ ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἴδια. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὴν πτώση του – ἐσκοτισμένος, ὅπως εἶναι κατὰ φύσιν – μᾶλλον, παρὰ φύσιν – ρέπει πρὸς τὴν δεισιδαιμονία.

ΤΩΡΑ, τὸ ἐρώτημα ποῦ ἀκολουθεῖ εἶναι: Ποῦ σταματάει ἡ δεισιδαιμονία καὶ ποῦ ἀρχίζει ἡ ἀληθινὴ πίστις;

Σ' αὐτὰ τὰ θέματα οἱ Πατέρες ἔχουν σαφεῖς θέσεις καὶ διδασκαλία.

Ἐνας ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ ἢ μᾶλλον νομίζει ὅτι ἀκολουθεῖ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπλῶς πηγαίνει στὴν Ἐκκλησίαν κάθε Κυριακῆ, ποῦ κοινωνεῖ κατὰ τακτὰ διαστήματα, ποῦ χρησιμοποιοῦ τὸς Ἱερεῖς, γιὰ νὰ τοῦ κάνουν ἀγιασμούς, εὐχέλαια, κλπ., χωρὶς νὰ ἐμβαθύνῃ σ' αὐτά, παραμένοντας στὸ *γράμμα τοῦ νόμου* καὶ ὄχι στὸ *πνεῦμα τοῦ νόμου*, αὐτὸς ὠφελεῖται ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξίαν;

Μετά, ἕνας ἄλλος ποῦ προσεύχεται ἀποκλειστικὰ γιὰ τὴν μέλλουσα ζωή, γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ ἀδιαφορεῖ τελείως γι' αὐτὴν τὴ ζωή, αὐτὸς πάλι ὠφελεῖται ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξίαν;

Ἡ μία τάσις ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τὸν Παπᾶ τῆς Ἑνορίας καὶ ὅσους μαζεύονται γύρω του μὲ τὸ παραπάνω πνεῦμα καὶ ἡ ἄλλη ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ ἕναν Γέροντα σὲ Μοναστήρι, συνήθως κάποιον Ἀρχιμανδρίτη, ποῦ βρίσκεται σὲ σύνταξι καὶ περιμένει νὰ πεθάνῃ, μὲ μερικοὺς Μοναχοὺς γύρω του.

Ἐφ' ὅσον οἱ δύο αὐτὲς τάσεις δὲν εἶναι ἐπικεντρωμένες γύρω ἀπὸ τὴν **Κάθαρσι** καὶ τὸν **Φωτισμό**, ἀπὸ Πατερικῆς ἀπόψεως, εἶναι λανθασμένες ὡς πρὸς ἐκεῖνο ποῦ ἐπιδιώκουν. Ὅσο ὁμως εἶναι ἐπικεντρωμένες γύρω ἀπὸ τὴν **Κάθαρσι** καὶ τὸν **Φωτισμό** καὶ ἐφαρμόζουν τὴν Ὁρθόδοξον Πατερικὴν ἀσκητικὴν ἀγωγὴν γιὰ τὴν ἀπόκτησι τῆς **Νοερᾶς Προσευχῆς**, τότε μόνον τὰ πράγματα τίθενται πάνω σὲ ὀρθὴν βάσι.

Αὐτὲς οἱ δύο τάσεις εἶναι ὑπερβολὲς πρὸς τὰ δύο ἄκρα. Δὲν ἔχουν αὐτὲς οἱ τάσεις **κοινὸν ἄξονα**. Ὁ **κοινὸς ἄξονας** ποῦ διακρατεῖ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ διατηρεῖ τὴν συνοχὴν τῆς, ὁ ἕνας καὶ μοναδικὸς τῆς **ἄξονας** ἐπάνω σὲ ὅλα τὰ θέματα ποῦ τὴν ἀπασχολοῦν καὶ ὁ ὁποῖος τοποθετεῖ τὰ πάντα ἐπάνω σὲ ὀρθὴν βάσι, ὅταν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, εἶναι ὁ **ἄξονας: Κάθαρσις - Φωτισμός - Θέωσις**.

Οἱ Πατέρες δὲν ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ τί θὰ συμβῆ στὸν ἄνθρωπο μετὰ θάνατον **ἀποκλειστικὰ**, ἀλλὰ ἐκεῖνο κυρίως ποῦ τοὺς ἐνδιαφέρει εἶναι τὸ τί θὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος σ' αὐτὴν τὴν ζωή.

Μετὰ θάνατον δὲν ὑπάρχει *θεραπεία τοῦ νοός*, ὅποτε πρέπει σ' αὐτὴν τὴν ζῶν ν' ἀρχίσῃ ἡ *θεραπεία*, διότι «ἐν τῷ Ἄδῃ οὐκ ἐστὶ μετάνοια». Γι' αὐτὸ ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία δὲν εἶναι ὑπερκοσμικὴ οὔτε μελλοντολογικὴ οὔτε ἐσχατολογικὴ, ἀλλ' εἶναι καθαρὰ ἐνδοκοσμικὴ. Διότι τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, σ' αὐτὴν τὴν ζωή, ὄχι μετὰ θάνατον.

Τώρα, ἡ **Κάθαρσις** καὶ ὁ **Φωτισμὸς** γιὰ ποιὸν λόγο χρειάζονται; Γιὰ νὰ πάν ὁ ἄνθρωπος στὸν Παράδεισο καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὴν Κόλασι; Γι' αὐτὸ χρειάζονται; Εἰς τί συνίσταται ἡ **Κάθαρσις** καὶ ὁ **Φωτισμὸς** καὶ γιὰ ποιὸν λόγο ἐπιδιώκονται ἀπὸ τοὺς Ὁρθοδόξους;

Γιὰ νὰ βρῆ κανεὶς τὸν λόγο καὶ νὰ δώσῃ ἀπάντησι στὴν ἐρώτησι αὐτή, πρέπει νὰ κατέχῃ τὸ βασικὸ *κλειδί*, τὸ ὁποῖο εἶναι τοῦτο: Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐπάνω στὴν γῆ ἔχουν τὸ **ἴδιο τέλος** ἀπὸ Ὁρθόδοξη θεολογικὴ ἄποψι. Εἴτε εἶναι κανεὶς Ὁρθόδοξος εἴτε εἶναι Βουδιστὴς εἴτε Ἰνδουιστὴς εἴτε ἀγνωστικιστὴς εἴτε ἄθεος, ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν εἶναι, δηλαδὴ κάθε ἄνθρωπος ἐπάνω στὴν γῆ, **εἶναι προωρισμένος νὰ δῆ τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ**. Θὰ δῆ τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ **κοινὸ τέλος** τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ δοῦν τὴν δόξαν (τὸ ἄκτιστο φῶς) τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἔχουν τὸ **ἴδιο τέλος**.

Ὅλοι βέβαια θὰ δοῦν τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μὲ μία διαφορὰ: Οἱ μὲν σεσωσμένοι θὰ δοῦν τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ ὡς **Φῶς** γλυκύτατον καὶ ἀνέσπερον, οἱ δὲ κολασμένοι θὰ δοῦν τὴν ἴδια δόξα τοῦ Θεοῦ ὡς **πῦρ** καταναλίσκον, σὰν φωτιὰ πού θὰ τοὺς καίῃ.

Αὐτό, τὸ ὅτι ὅλοι θὰ δοῦμε τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἓνα ἀληθινὸ καὶ ἀναμενόμενο γεγονός. Τὸ νὰ δῆ κανεὶς τὸν Θεό, δηλαδὴ τὴν δόξα Του, τὸ Φῶς Του, αὐτὸ εἶναι κάτι πού θὰ γίνῃ εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι. Ἡ βίωσις ὁμως αὐτοῦ τοῦ Φωτὸς θὰ εἶναι διαφορετικὴ στοὺς μὲν, ἀπὸ τοὺς δέ.

Ὅποτε, τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Κληρικῶν δὲν εἶναι νὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ δοῦμε αὐτὴν τὴν δόξα, διότι αὐτὸ θὰ γίνῃ ὅπωςδήποτε. Τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας ἐστιάζεται στὸ πῶς θὰ δῆ ὁ κάθε ἄνθρωπος τὸν Θεόν, ὄχι στὸ ἂν θὰ δῆ τὸν Θεόν.

Δηλαδὴ, τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νὰ κηρύττῃ στοὺς ἀν-

θρώπους, ὅτι ὑπάρχει Θεὸς ἀληθινός, ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται εἴτε ὡς **Φῶς** εἴτε ὡς **πῦρ** καταναλίσκον, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ θὰ δοῦμε τὸν Θεὸν καὶ νὰ προετοιμάζῃ τὰ μέλη Της, ὥστε νὰ δοῦν τὸν Θεὸν ὄχι σὰν **φωτιά**, ἀλλὰ σὰν **Φῶς**.

* * *

ΑΥΤΗ ἡ προετοιμασία τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ ὄλων τῶν ἀνθρώπων ποὺ θέλουν νὰ δοῦν τὸν Θεὸν ὡς **Φῶς**, εἶναι στὴν οὐσία της, μία **θεραπευτικὴ ἀγωγή**, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἀρχίσῃ καὶ νὰ τελειώσῃ *σ' αὐτὴν τὴ ζωὴ*. Πρέπει *σ' αὐτὴν τὴ ζωὴ* νὰ γίνῃ ἡ *θεραπεία* καὶ νὰ περατωθῇ. Διότι *μετὰ θάνατον οὐκ ἐστὶ μετάνοια*.

Αὐτὴ ἡ *θεραπευτικὴ ἀγωγή* εἶναι ἡ οὐσία καὶ τὸ κύριο περιεχόμενο τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως, ὡς καὶ ἡ κύρια μέριμνα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Συνίσταται δὲ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα τρία στάδια πνευματικῆς ἀναβάσεως: Τὴν **Κάθαρσι** ἀπὸ τὰ πάθη, τὸν **Φωτισμὸ** ἀπὸ τὴν Χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν **Θέωσι**, πάλι ἀπὸ τὴν Χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Συμβαίνει δὲ καὶ τοῦτο: **Ἄν δὲν φθάσῃ κανεὶς τουλάχιστον σὲ κατάστασι μερικοῦ φωτισμοῦ, σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ, δὲν μπορεῖ νὰ δῇ τὸν Θεὸν σὰν Φῶς οὔτε σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ, ἀλλὰ οὔτε καὶ στὴν ἄλλην.**

Ἔτσι, εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὅπως εἶναι σήμερα, *αὐτὴν τὴν στιγμή*. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ χρειάζεται *θεραπεία* εἶναι ὁ κάθε ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν εὐθύνη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νὰ ἀρχίσῃ αὐτὸ τὸ ἔργο σήμερα, *σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ*, διότι *σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ* μπορεῖ. Ὁχι μετὰ θάνατον. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἀποφασίσῃ γιὰ τὸ ἄν θὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν τὸν δρόμο τῆς *θεραπείας* ἢ ὄχι.

Ὁ Χριστὸς εἶπε: «Ἐγὼ εἰμι ἡ Ὁδός». Ἡ Ὁδὸς πρὸς τί; Ὁχι μόνον πρὸς τὴν ἄλλην ζωὴ. Ὁ Χριστὸς εἶναι πρῶτα ἡ Ὁδὸς *σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ*. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ Ὁδὸς πρὸς τὸν Πατέρα Του καὶ Πατέρα μας. Ὁ Χριστὸς ἀποκαλύπτεται στὸν ἄνθρωπο πρῶτα *σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ* καὶ τοῦ δείχνει τὸν δρόμο πρὸς τὸν Πατέρα.

Αὐτὸς ὁ δρόμος εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός.

* * *

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ τώρα εἶναι: Ἡ θρησκεία ταυτίζεται μὲ μία διδασκαλία περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, καθὼς καὶ μὲ μία διδασκαλία περὶ τῆς υπάρξεως Θεοῦ γιὰ τὴν μέλλουσα ζωή; Ἐπίσης, ταυτίζεται μὲ τὴν ἐπικράτησι τῆς πλήρους δικαιοσύνης; Δηλαδή, πρέπει νὰ ἔχουμε θρησκεία, ἐπειδὴ πρέπει νὰ ὑπάρχη ἕνας δίκαιος Θεός, ὁ ὁποῖος θὰ κάνη καὶ τὴν τελικὴ κρίσι ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ τιμωρηθοῦν οἱ ἄδικοι στὴν Κόλασι καὶ νὰ βραβευθοῦν οἱ δίκαιοι (*τὰ καλὰ παιδιὰ*) στὸν Παράδεισο;

Ἄν ἡ ἀπάντησις εἶναι ναί, ἔ τότε, πρέπει νὰ ὑπάρχη θρησκεία, ἀφ' ἑνὸς γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ τελικὰ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἀφ' ἑτέρου γιὰ νὰ μὴ μείνῃ ἀνεκπλήρωτος ὁ πόθος τοῦ ἀνθρώπου γιὰ εὐδαιμονία. Εἶναι δυνατόν δηλαδή τὸ *καλὸ παιδί* νὰ μὴ ζῆ μετὰ θάνατον εὐδαίμονα ζωή; Δὲν εἶναι δυνατόν! Κι ἂς ἦταν ἀδικημένο σ' αὐτὴν τὴν ζωή. Ὅλοι δηλαδή αὐτοὶ οἱ ἀδικημένοι ἢ *τὰ καλὰ παιδιὰ* εἶναι δυνατόν νὰ μὴ δικαιωθοῦν στὴν μέλλουσα ζωή; Δὲν εἶναι δυνατόν! Καὶ δὲν θὰ πρέπει ἐκεῖ νὰ ζήσουν μία ζωὴ εὐχάριστη, μία ζωὴ εὐδαιμονίας; Βεβαίως! Μά, γιὰ νὰ γίνῃ αὐτό, θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχη ζωὴ μετὰ θάνατον, καθὼς καὶ ἕνας καλὸς καὶ δίκαιος Θεός, ὁ ὁποῖος θὰ πρέπει νὰ κάνη μία καλὴ καὶ δίκαιη μοιρασιά! Ἔτσι δὲν εἶναι; Θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχη. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψι τοῦ Μεσαίωνα, δηλαδή, τῆς Δυτικῆς θεολογίας.

Ὅμως, σὲ σχέσι μὲ ὅλα αὐτὰ, ἔρχεται ἡ μοντέρνα ψυχολογία καὶ τὰ τινάζει ὅλα αὐτὰ στὸν ἀέρα.

Μᾶς λέγει, ὅτι αὐτὲς οἱ ἀντιλήψεις εἶναι *ψυχολογικές*, διότι ὁ ἀνθρώπος ἔχει μέσα του τὸ αἶσθημα τῆς δικαιοσύνης, τὸ ὁποῖο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἀπαιτεῖ νὰ τιμωρηθοῦν τὰ *κακὰ παιδιὰ* καὶ νὰ βραβευθοῦν τὰ *καλὰ παιδιὰ*! Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ βράβευσις ἀποτυγχάνει νὰ πραγματοποιηθῆ σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωή, προβάλλει ἡ ἀνθρώπινη φαντασία τὴν ἰδέα, ὅτι αὐτὰ πρέπει νὰ ἐκπληρωθοῦν σὲ μιὰν ἄλλην ζωὴ καὶ γι' αὐτὸ ὁ ἀδύνατος ἀνθρώπος, καθὼς καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπάει τὴν δικαιοσύνη καὶ ἔχει βαθεῖα καὶ σοβαρὰ αἰσθήματα γιὰ τὴν δικαιοσύνη, γίνεται θρησκευόμενος καὶ πιστεύει στὰ δόγματα τῆς θρησκείας ποὺ ἀκολουθεῖ.

Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους δηλαδή πιστεύει, ἐπειδὴ τὸ δόγμα, στὸ

ὁποῖο πιστεύει, τοῦ ἐξυπηρετεῖ τὴν ψυχολογικὴ του ἀνάγκη γιὰ ἀπόδοσι δικαιοσύνης. Οἱ λόγοι αὐτοὶ δὲν ἔχουν φιλοσοφικά, μεταφυσικὰ δηλαδὴ θεμέλια, ἀλλὰ μόνο *ψυχολογικὰ θεμέλια*.

Τὸ σωστὸ ὅμως στὸ παραπάνω σκεπτικὸ εἶναι ὅτι, ἐὰν ποτὲ ἐπικρατήσουν ἢ δικαιοσύνη καὶ ἢ εὐδαιμονία γιὰ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους, θὰ πρέπει νὰ ἐπικρατήσουν σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ. Διότι ἄλλη ζωὴ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν ξέρουν ἂν θὰ ἔχουν, ἐφ' ὅσον τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἀναφέραμε γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἄλλης ζωῆς, εἶναι καθαρὰ *ψυχολογικὰ ἐπιχειρήματα* καὶ δὲν εἶναι *ἐπιστημονικὰ ἐπιχειρήματα*, δηλαδὴ ἐπιχειρήματα ποὺ θὰ θεμελιώνωνται ἐπάνω στὴν *ἐμπειρία* καὶ στὴν *ἐπιστημονικὴ μεθοδολογία*.

Ἔτσι, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ πιστεύουν σὲ μία ζωὴ μετὰ θάνατον ἀπλῶς, ἐπειδὴ θέλουν νὰ πιστεύουν. Καὶ γι' αὐτὸ ἢ οὐσία τῆς θρησκείας τοὺς εἶναι νὰ ὑπάρχῃ μία ἄλλη ζωὴ, ὅπου τιμωρεῖται ἢ ἀδικία καὶ βραβεύεται ἢ δικαιοσύνη.

Ἔτσι, γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους, βλέπει κανεὶς ὅτι σήμερα σοβαροὶ ἄνθρωποι στὴν Εὐρώπῃ καὶ στὴν Ἀμερικὴ δὲν παραδέχονται πλέον αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς θρησκείας καὶ πάρα πολλοὶ ἐπιστήμονες ἔχουν ἀπορρίψει τὴν θρησκεία καὶ ἔχουν ὀδνηθῆ στὸν ἀγνωστικισμό, ἐνῶ οἱ ἀντίστοιχοὶ τοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης στὴν ἀθεΐα.

Τὰ τελευταῖα χρόνια ὅμως βρίσκει κανεὶς πολλοὺς κομμουνιστές, οἱ ὁποῖοι ἐγκατέλειψαν τὴν σκληρὴ ἀθεΐα τοῦ παρελθόντος καὶ ἔχουν γίνῃ ἀγνωστικιστές. Καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως μοιάζουν μὲ τοὺς ἀγνωστικιστὲς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὑπάρχουν οἱ θρησκευόμενοι στὰ κομμουνιστικὰ κράτη καὶ στὴν Ἀμερικὴ, οἱ ὁποῖοι συνεχίζουν νὰ πιστεύουν στὴν μετὰ θάνατον ζωὴ, διότι, ὅπως ἐξηγήσαμε, θέλουν νὰ πιστεύουν, χωρὶς νὰ ἔχουν ἐπιστημονικὰ ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν στήριξι αὐτῶν τῶν πεποιθήσεων. Αὐτὴ εἶναι ἡ γενικὴ κατάστασις.

Τώρα, ποιά εἶναι ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδοξίας γιὰ ὅλα αὐτὰ;

2. Ἡ μεταφυσικὴ θεώρησις τῆς θρησκείας

Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ἐνδιαφέρεται πρωτίστως γι' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴ. Οἱ Πατέρες τονίζουν, ὅτι «μετὰ θάνατον οὐκ ἐστὶ μετάνοια». Οἱ Νεοἕλληνες θεολόγοι ὅμως, ἀκολουθοῦντες τὸν δάσκαλό τους

τὸν Ἀδαμάντιο Κοραῖ, ἔχουν μία μεταφυσικὴ ἀντίληψι περὶ τοῦ θέματος καὶ ἔχουν ἀντιγράψει τὴν μεθοδολογία τῶν Λατίνων καὶ τῶν Προτεστάντων ἐπάνω στὸ θέμα τῆς θρησκείας.

Τὴν περίοδο ποὺ ἔφυγαν αὐτοί, γιὰ νὰ σπουδάσουν Θεολογία στὴν Εὐρώπη καὶ Ρωσία, ἀλλὰ καὶ στὴν Ἀμερικὴ μετὰ τὸν Πόλεμο, εἶχε ἤδη ἀρχίσει ἀπὸ πολλὰ χρόνια πρὶν ἡ μεγάλη διαμάχη μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τῶν *ἐμπειριστῶν*, ποὺ εἶναι διάδοχοι τοῦ Διαφωτισμοῦ, τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789, καὶ τῶν *μεταφυσικῶν* ἀφ' ἑτέρου.

Ἡ βασικὴ διάκρισις μεταξὺ *ἐμπειριστῶν* καὶ *μεταφυσικῶν* εἶναι, ὅτι ἡ οὐσία τῆς *ἐμπειρικῆς* γραμμῆς εἶναι ἡ *παρατήρησις*, ἐνῶ τῆς *μεταφυσικῆς* ὁ *φιλοσοφικὸς στοχασμὸς*.

Τότε, ὅλοι οἱ θρησκευόμενοι ἦσαν ὁπαδοὶ τῆς *μεταφυσικῆς* καὶ μέχρι πρό τινος ἀκόμη, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἐμπειριστὲς ἦσαν ἀγνωστικιστὲς καὶ μερικοὶ ἐξ αὐτῶν καὶ ἄθεοι. Γιατί; Διότι ἡ οὐσία τῆς ἐμπειρικῆς γραμμῆς δὲν εἶναι κἄν φιλοσοφία. Βέβαια παρουσιάζεται σὰν ἐμπειρικὴ φιλοσοφία, σὰν φιλοσοφία τῶν ἐμπειριστῶν. Αὐτοὶ ἐπεκράτησαν ἐπὶ τῶν μεταφυσικῶν στὴν Ἀμερικὴ καὶ ἐπέτελεσαν ἓνα μεγάλο ἔργο ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὑπῆρξαν ὁμως καταστροφικοὶ γιὰ τὴν Νεοελληνικὴ Θεολογία.

Σήμερα στὴν Ἑλλάδα ὅλοι οἱ Μαρξιστὲς εἶναι ἐμπειριστὲς, χωρὶς νὰ τὸ ξέρουν βέβαια. Διότι οἱ Ἑλλήνες ἰδεολόγοι Μαρξιστὲς δὲν ξέρουν ποιό εἶναι τὸ οἰκογενειακὸ δένδρο τοῦ Μαρξισμοῦ, ὅπως τὸ ξέρουν οἱ συνάδελφοί τους στὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερικὴ, διότι ἐδῶ ἀπλῶς ἔχουν ἀποστηθίσει μηχανικὰ τὰ μαθήματά τους, ὅπως οἱ Ἰεχωβάδες.

Νομίζω, ὅτι εἶναι μεγάλη τραγωδία –ὄχι τοῦ Αἰσχύλου, ἀλλὰ τοῦ αἰσχους– τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχουν δυνατοὶ διανοούμενοι Μαρξιστὲς στὴν Ἑλλάδα. Εὐτυχῶς βέβαια γιὰ τὴν Ἀστυνομία καὶ τοὺς Δεξιούς, καθὼς καὶ τοὺς Νεοέλληνες θεολόγους, ἀλλὰ δυστυχῶς γιὰ τὴν ἔρευνα τῆς ἀλήθειας. Διότι ὁ Μαρξισμὸς ξεκίνησε ἐπάνω σὲ ἐμπειρικὲς βάσεις καὶ ἔφθασε ἐκεῖ ποὺ ἔφθασε.

Τὸ θεμέλιο τοῦ Μαρξισμοῦ καὶ τὸ θεμέλιο τῆς Πατερικῆς Θεολογίας ἀπὸ ἐπιστημονικὴ ἄποψι εἶναι τὸ ἴδιο, ὅποτε μπορούσαν μεταξὺ τους οἱ Μαρξιστὲς καὶ οἱ Πατερικοὶ θεολόγοι νὰ συνεννοηθοῦν.

Ο ΜΑΡΕΙΣΜΟΣ όμως συγκρούσθηκε με την θρησκεία...

Ναί, αλλά με ποιά θρησκεία; Όχι με την Ἀποκάλυψη, αλλά με την θρησκεία που ταυτίζεται με την μεταφυσική. Ένας δὲ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μεταφυσικούς, που ταύτισε την τύχη τοῦ Ἑλληνισμοῦ με την Μεταφυσική, εἶναι ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς.

Ἡ οὐσιαστικὴ διαφορὰ μεταξύ *ἐμπειριστοῦ* καὶ *μεταφυσικοῦ* εἶναι, ὅτι ὁ μεταφυσικὸς ἔχει ὡς κύριο γνῶρισμά του τὴν τάσι νὰ ταυτίζῃ με τὴν πραγματικότητα κάτι που τοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι λογικὰ βέβαιο. Βέβαια, μπορεῖ ἓνας ἄνθρωπος νὰ ἔχῃ λογικὴ βεβαιότητα γιὰ κάτι με λογικὰ ἐπιχειρήματα. Ἐφ' ὅσον ὁμως αὐτὴ δὲν ὑποπίπτει στὴν ἐμπειρικὴ ἐξακρίβωσι, στὴν ἐμπειρικὴ ἐπιβεβαίωσι, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος περὶ ἐκείνου που σκέπτεται καὶ λογικὰ συμπεραίνει; Ἐπειδὴ εἶναι ἀπλῆ σκέψι; Πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ταύτισῃ τὴν σκέψι του με τὴν βεβαιότητα; Ὁ μεταφυσικὸς τὸ κάνει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἐνῶ ὁ ἐμπειριστὴς ἀποδέχεται καὶ κατατάσσει σὲ ὀμάδες μόνον ὅ,τι ὑποπίπτει στὴν ἀντίληψί του ἀπὸ ἐμπειρικὴ παρατήρησι.

Μέσα σ' αὐτὰ τὰ πλαίσια, οἱ Καλβινιστὲς ἔχουν κάποια δυσκολία μαζὶ με τοὺς Παπικούς. Οἱ Λουθηρανοὶ ὁμως ζοῦν σ' ἄλλον κόσμον γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ θέματα.

Ἐκεῖνος τώρα που εἶναι ἄθεος, γιατί δὲν πιστεύει; Διότι δὲν ἔχει τὸ δῶρο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ δῶρο τῆς *ἐνδιαθέτου πίστεως*. Καὶ ἐκεῖνος που λέγει ὅτι πιστεύει, εἶναι πράγματι πιστός; Όχι πάντα. Ὅπως π.χ. οἱ Καλβινιστὲς, οἱ ὁποῖοι λένε πολλὰς φορὲς ὅτι πιστεύουν, ἐπειδὴ εἶναι *προωρισμένοι*.

Κατ' αὐτὸν ὁμως τὸν τρόπο βαδίζουν τὸν ἀντιεπιστημονικὸ δρόμο, ἐκεῖνον δηλαδὴ που δὲν κατοχυρώνεται ἀπὸ κάποια ἐμπειρικὴ πραγματικότητα· ἀλλά, οὔτε μεταφυσικὴ κατοχύρωσι ἔχουν γι' αὐτὰ που πιστεύουν. Αὐτοὶ βέβαια τὸ ξέρουν αὐτό, διότι εἶναι διανοούμενοι καὶ ξέρουν πῶς ἔχουν τὰ πράγματα ὁμως συνεχίζουν νὰ κινοῦνται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο.

Γι' αὐτὸ ὁμως παρατηρεῖται, ὅτι καὶ οἱ Καλβινιστὲς καὶ οἱ Λουθηρανοὶ καταφεύγουν στὸν Ὑπαρξισμό. Τὸ ἴδιο ὁμως συμβαίνει καὶ με τοὺς Προτεστάντες τῆς Ἀμερικῆς, οἱ ὁποῖοι προσθέτουν στὰ προηγούμενα καὶ τὸν *συναισθηματισμό*. Οἱ Προτεστάντες τῆς Ἀμερικῆς εἶναι πάρα πολὺ συναισθηματικοὶ καὶ στὴν λατρεία τους καὶ στὸν τρόπο συμπεριφορᾶς τους.

3. Ἡ Ὁρθοδοξία ὡς ἐπίσημη θρησκεία τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους

ΕΧΟΝΤΕΣ τώρα αὐτὰ ὑπ' ὄψιν, βλέπομε γιατί τὸ Βυζαντινὸ Κράτος ἐπεδίωξε νὰ ἔχῃ ὡς ἐπίσημη θρησκεία τὴν Ὁρθοδοξία καὶ γιατί ἔκανε τόσες πολλὰ προσπάθειες, ὥστε νὰ διαφυλάσσεται ἀκέραιο τὸ Ὁρθόδοξο Δόγμα.

Γιατί τὸ ἔκανε; Γιὰ νὰ διαφυλάξῃ ἀπλῶς τὸ δόγμα ὡς δόγμα; Ἡ μᾶλλον, ἐπειδὴ τὸ συγκεκριμένο Ὁρθόδοξο Δόγμα ἦταν ἡ προϋπόθεσις γιὰ μία θεραπεία τῶν πολιτῶν, ἡ ὁποία θὰ ἐπέφερε κοινωνικὴ ἐξυγίανσι, μέσῳ τῆς *θεραπείας* τῆς προσωπικότητος ἐνδὸς ἐκάστου πολίτη; Μᾶλλον, τὸ δεύτερο.

Ὁ *Ἐθνικὸς Ὑμνος* τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ποιὸς ἦταν; Δὲν ἦταν τό: «Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν Σου· νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος, καὶ τὸ Σὸν φυλάττων διὰ τοῦ σταυροῦ Σου πολίτευμα»;

Αὐτὸς ὁ *Ὑμνος* ἐκφράζει τὴν ἰδεολογία – ἂν μπορούμε νὰ τὴν ὀνομάσουμε ἔτσι – τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Ὁρθόδοξου διδασκαλίας, πίστεως καὶ ζωῆς στὸ Κράτος, σὲ πανεθνικὴ δηλαδὴ κλίμακα.

Ἀφοῦ τὸ Κράτος διείδε τὴν κοινωνικὴν συμβολὴν καὶ ὠφέλεια πού θὰ προέκυπτε ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξην *θεραπευτικὴν διδασκαλίαν καὶ μέθοδον*, ἐὰν ἐφαρμοζόταν, ἐθέσπισε καὶ προέβαλε τὴν Ὁρθόδοξην Πίστιν ὡς τὴν ἐπίσημην θρησκείαν τοῦ Κράτους, ὥστε τὸ Κράτος νὰ γεμίσῃ ἀπὸ Ἐνορίες, στὶς ὁποῖες οἱ Ἱερεῖς θὰ ἀσκοῦσαν αὐτὴν τὴν *θεραπευτικὴν ἀγωγὴν*.

Ἔτσι, οἱ Ἐνορίες θὰ νύξαναν σὺν τῷ χρόνῳ σὲ ὑγιεῖς πολίτες καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ τὸ ἴδιο τὸ Κράτος. Σ' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶπε φυσικὰ ὄχι, ἀλλὰ συνεργάσθηκε μὲ τὸ Κράτος.

Συνέβη, ὁμως, αὐτὴ ἡ ἐξουσία πού ἐδόθη στὴν Ἐκκλησία, μαζὶ μὲ τὴν ἀναγκαιοῦσα διοικητικὴν ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν, νὰ δημιουργήσῃ ἓνα δημοσιοῦπαλληλικὸ πρόβλημα ὡς ἀναγκαῖο κακό. Πολλοὶ δηλαδὴ, πού ἐποφθαλμιοῦσαν δημόσιες θέσεις, ὑπεκρίνοντο τοὺς Ὁρθόδοξους, ἐνῶ δὲν ἦσαν, ἡ δὲ Ἐκκλησία ἄρχισε νὰ ἐκκοσμικεῖται.

Παρ' ὅλα αὐτά, ἡ Ἐκκλησία εἶχε ὡς παράλληλο ἔργο Της τὸ νὰ προστατεύῃ τὸ Κράτος ἀπὸ τοὺς *κομπογιαννίτες γιατρούς*, δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς. Οἱ Τοπικὰς καὶ Οἰκουμενικὰς Σύνοδοι ἐφρόντιζαν ἀκριβῶς γι' αὐτό.

Στὰ Πρακτικὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων βρίσκομε τὴν φράσι: «Ἐδοξε τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν». Δηλαδή: *Ἐφάνη καλὸν εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ εἰς ἡμᾶς...* Αὐτὸ τὸ ἔλεγαν οἱ παρευρισκόμενοι στὶς Συνόδους αὐτές, διότι, εἶχαν στὴν κατοχὴ τους τὴν *νοερὰ προσευχή*, διὰ τῆς ὁποίας ἐπληροφοροῦντο περὶ τῆς ἀληθείας τῶν *Ὁρων*, ποὺ διετύπωναν.

Σήμερα ὁμως, ποὺ σπανίζει ἡ *νοερὰ προσευχή* στοὺς Ἐπισκόπους, ἂν συνέλθῃ μία Σύνοδος ἐξ Ἐπισκόπων καὶ σηκωθοῦν κατὰ τὴν ἔναρξι καὶ ποῦν ὅλοι μαζί: «Βασιλεῦ Οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν...», θὰ ἔλθῃ ὅπωςδήποτε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο νὰ τοὺς φωτίσῃ; Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι κανονικοὶ Ἐπίσκοποι καὶ συνέρχονται σὲ Σύνοδο καὶ κάνουν προσευχή;

Ὅμως, δὲν ἐνεργεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο ἔτσι. Μόνο δηλαδὴ κάτω ἀπὸ αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις. Χρειάζονται καὶ ἄλλες. Χρειαζέται ὁ προσευχόμενος νὰ ἔχῃ ἥδη ἐνεργουμένη τὴν *νοερὰ προσευχή* μέσα του, ὅταν προσέρχεται στὴ Σύνοδο, γιὰ νὰ τὸν φωτίσῃ ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ. Στὶς ψευδο-συνόδους οἱ προσερχόμενοι δὲν εἶχαν αὐτὴν τὴν προσευχητικὴ κατάστασι.

Οἱ παλαιοὶ Ἐπίσκοποι ὁμως εἶχαν τέτοια πνευματικὴ ἐμπειρία καὶ ὅταν προσήρχοντο ὡς Σῶμα, ἤξεραν τί τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο τοὺς πληροφοροῦσε μέσα στὴν *καρδιά* γιὰ ἓνα συγκεκριμένο θέμα. Καί, ὅταν ἔβγαζαν ἀποφάσεις, ἤξεραν ὅτι οἱ ἀποφάσεις τοὺς ἦσαν σωστές. Διότι εὐρίσκοντο σὲ κατάστασι *φωτισμοῦ*, ἐνῶ ὠρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν φθάσει καὶ στὸν *δοξασμὸ*, δηλαδὴ στὴν *θέωσι*.

Ὅποτε, βλέπουμε ὅτι στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία κυριαρχοῦσε τὸ χαρισματικὸ στοιχεῖο (δηλαδὴ κυριαρχοῦσαν τὰ μέλη μὲ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος), ἐνῶ τὰ καθιδρυματικὰ στοιχεῖα, δηλαδὴ τὰ τυπικὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ διοικητικὰ προσόντα ἀκολουθοῦσαν.

Αὐτὸ εἶναι σαφέστατο καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία καὶ στοὺς Μεγάλους Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀπὸ τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο (Δ΄ αἰ.), μέχρι τὴν Θ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ποὺ ἔλαβε χώραν ἐπὶ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ (ΙΔ΄ αἰ.).

Αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴν *συμμαρτυρία* τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέσα

στὴν *καρδιά* τὴν ξέρουν καλὰ μόνο ὅσοι ἔχουν τὴν *νοερά προσευχή* ἐνεργουμένη μέσα στὴν *καρδιά* τους.

Ἡ *νοερά προσευχή* εἶναι μία ἐμπειρική ἐξακρίβωσις καὶ ἐπιβεβαίωσις τῆς *θεραπείας* τοῦ νοδὸς τοῦ ἀνθρώπου. Μία τέτοια *θεραπεία* εἶναι ἐφικτὴ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐφ' ὅσον πληροῦνται οἱ πνευματικὲς προϋποθέσεις τῆς *θεραπευτικῆς μεθόδου*.

Δὲν εἶναι δηλαδὴ προωρισμένη ἢ σχεδιασμένη μόνο γιὰ κάτι καλογήρους, μόνο δηλαδὴ γιὰ κάποιους ποὺ φορᾶνε ράσα, ἀλλὰ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Διότι στὴν Ἁγία Γραφή δὲν φαίνεται πουθενὰ νὰ γίνεται διάκρισις μεταξὺ *μοναστικῆς πνευματικότητος* καὶ *λαϊκῆς πνευματικότητος*.

Ἡ Ἁγία Γραφή μιλάει μόνο γιὰ *μία πνευματικότητα*. Ἔχετε βρῆ ποτὲ στὴν Ἁγία Γραφή κάποιο χωρίο ποὺ νὰ μιλάν ξεχωριστὰ γιὰ πνευματικότητα λαϊκῶν ἢ γιὰ πνευματικότητα κληρικῶν; Δὲν ὑπάρχει τέτοιο πρᾶγμα στὴν Ἁγία Γραφή. **Ἡ ἐν Χριστῷ πνευματικότης εἶναι μία γιὰ ὅλους τοὺς πιστοὺς.**

Αὐτὴ ἡ ἐν Χριστῷ πνευματικότης εἶναι στὴν οὐσία τῆς *μία θεραπευτικῆς ἀγωγῆς*, ἡ ὁποία προσφέρεται ἀπὸ τὸν Χριστὸ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι σχεδιασμένη γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν εἶναι μόνο γιὰ Μοναχοὺς ἢ τοὺς Κληρικοὺς ἢ τοὺς μορφωμένους ἢ διανοουμένους, διότι μέσα τῆς δὲν ἔχει καθόλου διανόψι. Οὔτε ἔχει σχέσι μὲ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ φαινόμενα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μὲ τὰ ἐσωτερικὰ καὶ κρυπτά.

Μέρος Β'²

**Ἡ Θρησκεία εἶναι νευροβιολογικὴ ἀσθένεια,
ἡ δὲ Ὁρθοδοξία ἡ θεραπεία τῆς**

Ἡ νόσος τῆς θρησκείας

ΟΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ καὶ οἱ Προφῆται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Προφῆται τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὡς καὶ οἱ διάδοχοί των, γνωρίζουν καλῶς τὴν *νόσον τῆς θρησκείας* καὶ τὸν Ἱατρὸν ποὺ τὴν θεραπεύει, δηλαδὴ τὸν Κύριον (Ἰαχβὲ) τῆς Δόξης. Αὐτὸς εἶναι Ἱατρὸς τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν. Ἐθεράπευε τὴν *νόσον* αὐτὴν στοὺς φίλους καὶ πιστοὺς Του πρὸ

τῆς Ἐνσαρκώσεώς Του καὶ συνεχίζει καὶ ὡς Θεάνθρωπος νὰ τὴν θεραπεύῃ.

Ἡ ἐν λόγῳ νόσος συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὑπάρχει *βραχυκύκλωμα* μεταξὺ τοῦ πνεύματος ἐν τῇ *καρδίᾳ* τοῦ ἀνθρώπου (δηλαδὴ τῆς κατὰ τοὺς Πατέρας *νοερᾶς ἐνεργείας*) καὶ τοῦ ἐγκεφάλου.

Εἰς τὴν φυσιολογικὴν τῆς κατάστασιν ἡ *νοερὰ ἐνέργεια* κινεῖται κυκλικῶς, ὡσὰν στρόφαλος, προσευχομένη ἐντὸς τῆς *καρδίας*.

Εἰς τὴν νοσοῦσαν κατάστασίν τῆς ἡ *νοερὰ ἐνέργεια* δὲν στροφαλίζεται κυκλικῶς. Ἀλλὰ ξεδιπλωμένη καὶ ριζωμένη εἰς τὴν *καρδίαν* κολλάει εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ δημιουργεῖ *βραχυκύκλωμα* μεταξὺ ἐγκεφάλου καὶ *καρδίας*. Ἔτσι, τὰ νοήματα τοῦ ἐγκεφάλου ποὺ εἶναι ὅλα ἀπὸ τὸ περιβάλλον, γίνονται νοήματα τῆς *νοερᾶς ἐνεργείας* ριζωμένης πάντα στὴν *καρδίαν*.

Ἔτσι ὁ παθὼν γίνεται δοῦλος τοῦ περιβάλλοντός του. Ὡς ἐκ τούτου συγγέει ὠρισμένα προερχόμενα ἐκ τοῦ περιβάλλοντός του νοήματα μὲ τὸν θεὸν ἢ τοὺς θεοὺς του.

Μὲ τὸν ὄρο *θρησκεία* ἐννοοῦμε κάθε «ταύτισιν» τοῦ ἀκτίστου μὲ τὸ κτιστὸν καὶ μάλιστα κάθε «ταύτισιν παραστάσεων» τοῦ ἀκτίστου μὲ νοήματα καὶ ρήματα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, ποὺ εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς λατρείας τῶν εἰδώλων.

Τὰ νοήματα καὶ ρήματα αὐτὰ δύνανται νὰ εἶναι ἀπλῶς νοήματα καὶ ρήματα ἢ καὶ παραστάσεις μὲ ἀγάλματα καὶ εἰκόνας ἐντὸς καὶ ἐκτὸς νομιζομένου θεοπνεύστου κειμένου.

Μὲ ἄλλα λόγια καὶ ἡ ταύτισις τῶν περὶ Θεοῦ νοημάτων καὶ ρημάτων τῆς Ἁγίας Γραφῆς μὲ τὸ ἄκτιστον ἀνήκει καὶ αὐτὴ εἰς τὸν κόσμον τῆς εἰδωλολατρίας καὶ εἶναι τὸ θεμέλιον ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε αἰρέσεων.

Εἰς τὴν **Θεραπευτικὴν Παράδοσιν** τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης χρησιμοποιοῦνται κατάλληλα νοήματα καὶ ρήματα ὡς μέσα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς *καθάρσεως* καὶ τοῦ *φωτισμοῦ* τῆς *καρδίας* καὶ τὰ ὁποῖα καταργοῦνται κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ *δοξαζοῦ*, ὅταν ἀποκαλύπτεται ἐν τῷ Σώματι τοῦ Χριστοῦ ἡ πληροῦσα τὰ κτιστὰ πάντα ἀπερίγραπτος, ἀκατάληπτος καὶ ἄκτιστος δόξα τοῦ Θεοῦ.

Μετὰ τὸν *δοξασμὸν* τὰ νοήματα καὶ ρήματα τῆς *νοερᾶς ἐν τῇ καρδίᾳ* προσευχῆς ἐπανέρχονται. Ἀπὸ τὸν *δοξασμὸν* τοῦ ὁ παθὼν διαπιστώνει ὅτι οὐδεμία ὁμοιότης ὑπάρχει μεταξὺ κτιστοῦ

καὶ ἀκτίστου καὶ ὅτι *Θεὸν φρᾶσαι ἀδύνατον καὶ νοῆσαι ἀδυνατώτερον*.

Τὸ θεμέλιον τῶν αἰρέσεων τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῶν Διαμαρτυρομένων εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἀκολουθοῦν τὸν Αὐγουστίνον, ὁ ὁποῖος ἐξέλαβε τὴν ἐν λόγῳ ἀποκαλυφθεῖσαν δόξαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὡς «κτιστὴν», *γενομένην* καὶ *ἀπογενομένην* μάλιστα.

Ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ χειρότερον, ἐξέλαβε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν Μεγάλῃς Βουλῆς Ἄγγελον καὶ τὴν δόξαν Του ὡς *γινόμενα* καὶ *ἀπογινόμενα* κτίσματα, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς φέρει ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὴν ὑπαρξιν, διὰ νὰ ὀραθοῦν καὶ νὰ ἀκουσθοῦν καὶ τὰ ὁποῖα ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν μετὰ τὴν τέλει τῆς ἀποστολῆς των.

Ἀλλὰ, διὰ νὰ ἔχη κανεὶς ὀρθὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν *θεραπείαν τῆς νοεραῆς ἐνεργείας* πρέπει νὰ ἔχη ὁδηγὸν τὴν πείραν θεουμένου, ὅστις μαρτυρεῖ περὶ ὠρισμένων *ἀξιωμαίων*: ὅτι μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τοῦ ἀκτίστου Θεοῦ καὶ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν Του καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν κτισμάτων Του, οὐδεμία ὁμοιότης ὑπάρχει καὶ ὅτι «Θεὸν φρᾶσαι ἀδύνατον, νοῆσαι δὲ ἀδυνατώτερον» (Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος).

Μόνον βάσει αὐτῶν τῶν *ἀξιωμαίων* δύναται κανεὶς νὰ ἀποφύγῃ τὸ κατάντημα νὰ ἀποκτήσῃ ὁδηγὸν τὸν διάβολον, μέσῳ δῆθεν θεολόγων ποὺ στοχάζονται περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων.

Εἰς τὴν φυσικὴν κατάστασίν της ἡ *νοερὰ ἐνέργεια* ρυθμίζει τὰ πάθη, δηλαδὴ τῆς πείνας, τῆς δίψας, τοῦ ὕπνου, τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως (δηλαδὴ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου), ὥστε νὰ εἶναι ἀδιάβλητα.

Εἰς τὴν νοσοῦσαν κατάστασιν τῆς *νοεραῆς ἐνεργείας* τὰ πάθη γίνονται διαβλητά. Αὐτά, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἀδέσποτον πλέον *φαντασίαν*, δημιουργοῦν μαγικὰς θρησκευτικὰς διὰ τὴν χαλιναγωγήσιν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως ἢ καὶ τὴν ἐπὶ πλέον σωτηρίαν τῆς ψυχῆς ἐκ τῆς ὕλης εἰς κατάστασιν εὐδαιμονίας καὶ τῆς εὐδαιμονίας μὲ σῶμα καὶ ψυχὴν.

Ἡ πίστις, κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, εἶναι ἡ συνεργασία μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ Ὅποῖον ἐγκαινιάζει τὴν *θεραπείαν* τῆς νόσου τῆς ἰδιοτελοῦς ἀγάπης εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὴν μεταβάλλει εἰς ἀγάπην, ἡ ὁποία «οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς».

Ἡ *θεραπεία* αὐτὴ κορυφώνεται μὲ τὸν *δοξασμὸν* (τὴν *θέωσιν*) καὶ συνιστᾷ τὴν πεμπουσίαν τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀντικατέστησε δι' αὐτῆς τὴν εἰδωλολατρίαν ὡς τὸν πυρῆνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁφείλομεν νὰ ἔχωμεν σαφεῖς εἰκόνα τῶν πλαισίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος εἶδον τὴν συμβολὴν τῶν *θεουμένων* εἰς τὴν *θεραπείαν* τῆς *νόσου τῆς θρησκείας*, ἡ ὁποία διαστρέφει τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα διὰ μέσου τῆς ἀναζητήσεως τῆς εὐδαιμονίας ἐντεῦθεν καὶ πέραν τοῦ τάφου, διὰ νὰ κατανοήσωμεν τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἐνεσωμάτωσε τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἰς τὸ διοικητικὸν τῆς δίκαιον.

Οὔτε ἡ Ἐκκλησία, οὔτε τὸ Κράτος εἶδον τὴν ἀποστολὴν τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀπλῆν *ἄφεισιν ἁμαρτιῶν* τῶν πιστῶν διὰ τὴν μετὰ θάνατον εἰσοδόν των εἰς τὸν Παράδεισον. Τοῦτο θὰ ἰσοδυναμῆ μὲ ἱατρικὴν συγχώρησιν τῶν νόσων τῶν ἀσθενῶν διὰ τὴν μετὰ θάνατον *θεραπείαν* των.

Καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος ἐγνώριζον καλῶς, ὅτι ἡ *ἄφεισις ἁμαρτιῶν* ἦτο μόνον ἡ ἀρχὴ τῆς *θεραπείας* τῆς νόσου τῆς ἀνθρωπότητος, τῆς ἀναζητούσης τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἡ *θεραπεία* αὐτὴ ἤρχιζε μὲ τὴν *κάθαρσιν* τῆς *καρδίας*, ἔφθανεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς *καρδίας* εἰς τὴν φυσικὴν τῆς κατάστασιν τοῦ *φωτισμοῦ* καὶ ἐτελειοποιεῖτο ὁ ὅλος ἄνθρωπος εἰς τὴν ὑπὲρ φύσιν κατάστασιν τοῦ *δοξασμοῦ*, δηλαδὴ τῆς *θεώσεως*.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς *θεραπείας* καὶ τῆς τελειώσεως ταύτης δὲν ἦτο μόνον ἡ κατάλληλος προετοιμασία διὰ τὴν μετὰ τὸν σωματικὸν θάνατον ζωὴν, ἀλλὰ καὶ ἡ μεταμόρφωσις τῆς κοινωνίας *ἐδῶ καὶ τῶρα* ἀπὸ συγκροτήματα ἐγῶστικῶν καὶ ἐγωκεντρικῶν ἀτόμων εἰς κοινωνίαν ἀνθρώπων μὲ ἀνιστελῆ ἀγάπην, «ἦτις οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς».

(*) Πρωτοπρεσβυτέρου π. Ἰωάννου Ρωμανίδου (†), «*Ὁρθοδοξία καὶ Θρησκεία*», ἔφημερ. «*Ὁρθόδοξος Τύπος*», ἀριθ. 1618/11.11.2005, σελ. 3 καὶ 4, ἀριθ. 1619/18.11.2005, σελ. 3 καὶ 4. Ἐπιμέλ. ἡμετ.

1. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ π. Ἰ. Ρωμανίδου, *Πατερικὴ Θεολογία* (πανεπιστημιακαὶ παραδόσεις τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1983), ἔκδοσις περιόδ. «Παρακαταθήκη», Θεσσαλονίκη 2004.

2. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Τόμο: *Ὁρθοδοξία-Ἑλληνισμός: πορεία σὴν γ' χιλιετία*, τ. Β', ἔκδοσις Ἱερᾶς Μονῆς Κουτλουμουσίου, Ἁγιον Ὄρος 1996, σελ. 67-68.